

Sivan SOTE

Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Talousarviolausunnon perustelut

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen lautakunta 11.5.2023

Talousarvio perustelut sisältöalueittain – kiinnittyminen strategiaan

- Slidessä olevat perustelut tulevat toimimaan pöytäkirjan liitteenä osana lausuntokokonaisuutta
- Talousarvioesityksen kokonaissuuruus
- Tekniset virheet : lakiviittaus korjattu pöytäkirjaan

Strategiset tavoitteet

1. Toimintamme lähtökohtana on ennaltaehkäisy sekä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen yhteistyössä asukkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa.
2. Monikanavainen palveluverkkomme vastaa väestön palvelutarvetta.
3. Palvelujen saatavuus, saavutettavuus ja oikea-aikaisuus paranevat.
4. Johtamistamme ja palvelujen kehittämistä ohjaa henkilöstön osallistaminen toiminnan jatkuvaan parantamiseen sekä toimintatapojen yhtenäistämiseen.
5. Huolehdimme henkilöstön riittävydestä, osaamisesta, työhyvinvoinnista ja sitoutuneisuudesta.
6. Toimintamme on tuloksellista, laadukasta ja kustannusvaikuttavaa.
7. Toimintamme on pitkäjänteistä, tulevaisuuteen katsovaa ja päätöksenteko lapsen edun mukaista.

Avaimet menestykseen

1. Perustason palvelujen turvaaminen, integraation varmistaminen ja erityistason palvelujen tarpeen vähentäminen
2. Digitalisaation hyödyntäminen
3. Toiminnan sujuvuuden, laadun ja vaikuttavuuden parantaminen
4. Henkilöstön riittävyyden, työhyvinvoinnin ja sitoutumisen varmistaminen
5. Osallistava ja valmentava lähijohtaminen
6. Työnantajamaineen parantaminen ja rekrytoinneissa onnistuminen

Väestö

Väestötason hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen suunnittelussa erityisesti huomioitava

NEET -nuorten määrä

Ikääntyvien fyysinen ja psyykinen toimintakyky

Matala tulotaso ja korkea työttömyys

Ylisukupolvinen huono-osaisuus perheissä

Haasteet

Hyvinvointikertomuksesta nousevat ongelmat vuonna 2023

Ylipainosta ja lihavuudesta aiheutuvat sairaudet

Päihteiden käyttöön liittyvät ongelmat

Yksinäisyys ja arjen turvattomuus

Mielenterveysongelmat ja stressin aiheuttamat ongelmat

Ylipainon lähisuhdeväkivallan, päihteiden käytön sekä mielenterveysongelmien kustannukset ovat vuositasolla Pohjois-Karjalassa jopa yli 350m€ (myös muut kuin hyvinvointialueen suorat kustannukset)

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen perusta

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on toimintaa, jonka tavoitteena on lisätä väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä kaventaa terveyseroja. Monialainen, onnistunut hyvinvoinnin edistäminen edellyttää toimivia rakenteita, osaamista, riittäviä palveluja ja hyvinvoinnin edistämistyön resursointia.

Hyvinvointialueen on

- edistettävä asukkaidensa hyvinvointia ja terveyttä ensisijaisesti siltä osin kuin tämä tehtävä kytkeytyy hyvinvointialueen muihin lakisäätöisiin tehtäviin
- strategisessa suunnittelussaan asetettava hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen tavoitteet ja määriteltävä tavoitteita tukevat toimenpiteet
- otettava päätöksenteossa huomioon päätöstensä arvioidut vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen väestöryhmittäin.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen rakenteet

Hytekertomus ja -suunnitelma toimivat yhteisenä hytetyön suunnittelun pohjana

Kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyö on säännöllistä ja sen toimivuutta arvioidaan vuosittain

Hyvinvointialueen ja järjestöjen yhteistyö on tiivistä ja sen toimivuutta arvioidaan vuosittain

Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen on kiinteä osa talouden ja toiminnan suunnittelua

Tiedollajohtaminen ja tietoavusteinen päätöksenteko sekä näyttöön perustuva toiminnan keskiöön

Keinot

käytämme näyttöön perustuvia työtapoja kaikilla osa-alueilla

Mielenterveyden edistäminen ja ehkäisevä päihdetyö

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy, rakenteellinen sosiaalityö, asukkaiden digituki

Prosessimainen elintapaohjaus, kaatumisen ehkäisy

Kulttuurihyvinvointi, osallisuustyö, toimiva oppilashuolto

Panostukset

Strategian toimeenpanon alkuvaiheen kriittiset panostuskohteet

Edistetään parempaa eri toimijoiden välistä yhteistyötä ja vahvistetaan digitalisaatiota hyte-palvelutarjottimen avulla

Vahvistetaan prosessimaista elintapaohjausta kaikissa ikäryhmissä

Selkeytetään kulttuurihyvinvoinnin toimijoiden välistä yhteistyötä ja tuetaan kulttuuristen oikeuksien toteutumista sotessa

Otetaan käyttöön näyttöön perustuvia psykososiaalisia menetelmiä kaikissa ikäryhmissä

Jatketaan yhteisasiakas-toiminnan laajentamista ja kehittämistä

Lisätään ammattilaista lähisuhdeväkivallan tunnistamisosaamista ja väkivaltaan puuttumista

Visio ja vaikutukset

Mitä kohti strategian avulla mennään?

Alkoholia liikaa käyttävien osuus on maan keskiarvoa alhaisempi

Liikkumattomien asukkaiden määrä on maan keskiarvoa pienempi

Ennenaikainen kuolleisuus on alentunut

Nuorten ahdustusoireilu on maan keskiarvoa alhaisempaa

Lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden määrä on maan keskiarvoa alhaisempi

Liikkumattomuuden kustannukset ovat alhaisemmat kuin maassa keskimäärin

Hytekertoimeen liittyvästä rahoituksesta saadaan alueella maksimaalinen hyöty

Digitalisaation tuomia mahdollisuuksia hyödynnetään osana hyvinvoinnin ja terveyden edistämistä

Hyvinvointia ja terveyttä edistävät elintavat ovat osa yhä suuremman osan arkea

Yhteistyö eri toimijoiden välillä on selkeää ja tuloksellista

Ennenaikainen kuolleisuus on alentunut

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen toimenpiteet ovat kustannusvaikuttavia

Asiakkaalle annettava digituki – digitalisaation hyödyntäminen ja monikanavainen palveluverkkomme

- Suomessa on arvioitu olevan n. 1m digiosatonta, karkeasti laskettuna Pohjois-Karjalassa on näin ollen n. 30 000 digiosatonta
- Sähköisen asioinnin kehittäminen on lakisääteistä –ei vapaa/vaihtoehtoista, kansallinen tavoitetilä 35 %
- Esteettömyys, selkokieliisyys ja saatavuus huomioitava –niin ikään lainsäädännön edellyttämiä
- Ei vain hyvinvointialueen vastuulla olevaa toimintaa tai haaste : kiinnittyminen kunkin organisaation omaan toimintaan
- Tunnistettava digiosattomuuden eri muodot
- Ei ole vakiintunutta toimintaa, vaan tehty isosti järjestöjen ja hankkeiden toimesta
- Miten linjataan tulevassa järjestöavustusohjeessa painopisteenä ? Miten saadaan yhä useampaan toimintaan mukaan sisältöalueena?

Ehkäisevä päihdetyö –toimintamme lähtökohta on ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen

- Pohjois-Karjalan todettu olevan buprenorfiinikuolemien kärjessä (Tutkimus: [Opioideihin kuolleista vain harva oli korvaushoidossa – erityisesti nuorten huumeidenkäyttäjien hoitoon pääsyä tulisi helpottaa | Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL \(sttinfo.fi\)](#))
- Päihteiden käytön vuoksi sairaaloiden ja terveyskeskusten vuodeosastoilla hoidetut potilaat / 1 000 asukasta koko maassa vuonna 2021 2,2, ja Pohjois-Karjalassa 3,2. (vuonna 2020 koko maa 2,6 ja Pohjois-Karjala 3,8)
- Ehkäisevä päihdetyö on ollut AVI:nkin arvioiden perusteella vuosia koordinoimatta
- Hytekertoimessa huomioidaan mini-interventiot vuodesta 2026
 - Toimintamallien luominen puheeksiottoon ja sen kirjaamiseen

Elintapaohjaus-toimintamme lähtökohta on ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen

- Ylipaino ja lihavuus sekä niistä aiheutuvat sairaudet maakunnan keskeiset terveyshaasteet
- Prosessimaisen elintapaohjauksen rooli korostuu HYTEkertoimen tultua 2026 rahoituksenkin saamisessa
 - Toimintamallin ja kirjaamiskäytäntöjen laajentaminen vaatii panostusta
- Pysyvien elintapamuutosten aikaan saaminen vaatii näyttöön perustuviin menetelmiin pohjautuvaa työtä ja riittävää yksilötukea

Ikäneuvolatyön laajentaminen - toimintamme lähtökohta on ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen

- Ikäneuvolatyön kehittäminen ja laajentaminen ollut esillä monissa keskusteluissa, aloitteissa ja toiveissa
- Riittävä panostus, jotta muutos mahdollistuu
- Elintapaohjaus ja ehkäisevä päihdetyö ovat myös osa tätä työtä
- Tausta tavoitteena erityisesti kotona asumisen mahdollistuminen, omatoimisuuden ja toimintakyvyn ylläpitäminen ja hyvä elämänlaatu

Järjestöavustukset- Toimintamme lähtökohtana on ennaltaehkäisy sekä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen yhteistyössä asukkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa

- Järjestöavustuksilla suuri merkitys monien järjestöjen toiminnalle erityisesti STEA:n rahoituksen muutosten kautta – toisaalta ne eivät toimintamuotona ole sinänsä lakisääteistä
- 200 000€ esitys kumppanuuksiin on huima korotus tähän vuoteen – vastaako siltikään tarvetta ?
 - N. 20 000 Viadia hankkeen varaus
 - N. 48 000 Esitys Pohjois-Karjalan mielenterveyden tuen hanke-aihioon
 - Muut kumppanuudet (tänä vuonna tähän mennessä n. 180 000€ edestä hakemuksia)

Kaatumisen ehkäisy -toimintamme lähtökohta on ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen

- Kaatumisten ja putoamisten aiheuttavat tapaturmat Pohjois-Karjalassa aiheuttavat edelleen enemmän hoitajaksoja yli 65-v. kuin maassa keskimäärin:
 - vuonna 2017 Pohjois-Karjalassa oli 10 000 asukasta kohden 483,8 hoitajaksoa 65-v täyttäneillä kun koko maassa oli 334,5
 - Vuonna 2021 vastaavat luvut olivat PK : 342,1 ja Koko maa 333,1
 - Kaatumiset ja putoamiset ovat yksi suurimpia hyvinvoinnin ja terveyden uhkia ikääntyneille, sillä ne ovat paitsi yleisin tapaturmaisen kuoleman syy, myös elämänlaatua heikentävä tekijä mm. kaatumisen pelon takia. 20-30 % kotona asuvien iäkkäiden kaatumisista johtaa terveydenhuollon kontaktiin, 5-10 % aiheuttaa murtuman ja 12 % aiheuttaa lonkkamurtuman. On arvioitu, että noin 15% iäkkäistä kaatuu toistuvasti, eli enemmän kuin kaksi kertaa vuodessa.
- Hytekertoimen osana v:sta 2026 tullaan seuraamaan lonkkamurtumien määrää kaatumisen ehkäisyn onnistumisen arvioinnissa
- Tarvitaan työpanos ylläpitämään toiminnan kiinnittymistä arkeen, vaikka perusrakenteet ovat huomattavasti kehittyneet vuodesta 2016
 - Ennaltaehkäisevät toimet niin primaari-, sekundaari- kuin tertiäripreventiossakin ovat ensiarvoisen tärkeitä.
 - Liikuntaharjoittelu on yksi tehokkaimmista keinoista ehkäistä kaatumisia.
 - Parhaimpiin tuloksiin päästään asiakkaan, asiakkaan läheisten ja ammattilaisen yhteistyöllä.
 - Johdon sitoutuminen näyttöön perustuvien kaatumisten ehkäisytoimien juurruttamiseen varmistaa laadukkaan toiminnan.
 - Näyttöön perustuvien toimintakäytäntöjen juurruttamisessa arjen toimintakäytäntöihin vie aikaa ja vaatii seurantaa

Lapset, nuoret ja perheet - toimintamme lähtökohta on ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen; Perustason palvelujen turvaaminen, integraation varmistaminen ja erityistason palvelujen tarpeen vähentäminen

- Pohjois-Karjalassa sijoitettiin 1.1-24.4.2023 kiireellisesti 57 lasta tai nuorta
- Henkilöstön saatavuusongelmissa korostuu erityisesti psykologien saamisen vaikeus
- Yhteisöllisen oppilas- ja opiskeluhuollon toimeenpaneminen olisi ensiarvoisen tärkeää – työaika menee vaikeiden hoito- ja palvelutilanteiden kanssa toimimiseen -> muutoksen mahdollistaminen
- Aika ei mahdollistanut tarkemman suunnitelman tekemistä , laadittava loppuvuoden aikana
 - Hyödynnettävä mm. ”Hyvinvoiva Pohjois-Karjalainen nuori”- hankkeen tuloksia koskien nuorten omia ajatuksia hyvinvoinnistaan
 - Mukaan mm. maksuton ehkäisy (kokeilun aikana jo nähtävissä nuorten raskauden keskeytysten määrän lasku) sekä vaikeisiin tai pitkittyneisiin eroihin liittyviä palveluja

Lähisuhdeväkivallan ehkäisy - Toimintamme lähtökohtana on ennaltaehkäisy sekä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen yhteistyössä asukkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa

- Pohjois-Karjala on THL:n näkemyksen mukaan lähisuhdeväkivallan ehkäisytyössä erityisesti järjestöyhteistyön näkökulmasta omanlainen alue : väkivaltatyöerityisiä järjestöjä ei juurikaan toimi meillä, osassa maata tällä on pitkät perinteet
- Parisuhdeväkivallasta aiheutui sosiaalipalveluille 60–90 % ja oikeuspalveluille (ml. poliisi) 70 % lisäkustannukset vuosittain verrattuna ei parisuhdeväkivaltaa kokeneisiin. Kustannuksia on vaikea arvioida tarkasti, mutta Pohjois-Karjalan osalta naisiin kohdistuvan väkivallan kustannusten voidaan arvioida olevan 4-25 m€/vuosi.
- 16–74-vuotiaista suomalaisista 75 % on kokenut henkistä, fyysistä tai seksuaalista lähisuhdeväkivaltaa ainakin kerran elämässään.
- Naiset olivat kokeneet merkitsevästi miehiä useammin parisuhdeväkivaltaa elämänsä aikana (naiset 48 %, miehet 39 %) sekä viimeisen vuoden aikana (naisista 5,0 % ja miehistä 3,9 %). Naiset olivat kokeneet enemmän etenkin fyysistä ja seksuaalista väkivaltaa sekä vainoa.
- Nuorista 16–17-vuotiaista parisuhteessa olleista tytöistä 45 prosenttia oli kokenut väkivaltaa kumppaninsa taholta.
- Tarvitaan koordinoiva työpanos: Toimiviksi todettuja työtapoja ovat puheeksi ottaminen ja kartoittaminen sekä riskiarviointi, turvasuunnitelmien tekeminen. Ensivaiheen auttaminen ja palveluihin ohjaaminen tulee sisällyttää osaksi sosiaali- ja terveydenhuollon perustyötä.

Mielenterveyden edistäminen- Toimintamme lähtökohtana on ennaltaehkäisy sekä hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen yhteistyössä asukkaiden ja yhteistyökumppaneiden kanssa. Monikanavainen palveluverkkomme vastaa väestön palvelutarvetta. Perustason palvelujen turvaaminen, integraation varmistaminen ja erityistason palvelujen tarpeen vähentäminen

- Mielenterveyshaasteet vaativat yhteistyön tehostamista muiden toimialojen ja toimijoiden kanssa : hyvän mielenterveyden elementit ovat kiinni ihmisten arjessa ja ihmissuhteissa
- Nuorten mielenterveyden ongelmat nyt – Mikä on työkyky 10 vuoden päästä? (Mielenterveysperusteisesti työkyvyttömyyseläkkeitä 43% , kun Tule-sairaudet ovat syynä n. 25 %:in eläkkeistä)

Terveydenhuollon sosiaaliohjaus - toimintamme lähtökohta on ennaltaehkäisy ja hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistäminen. Palvelujen saatavuus, saavutettavuus ja oikea-aikaisuus paranevat. Perustason palvelujen turvaaminen, integraation varmistaminen ja erityistason palvelujen tarpeen vähentäminen

- **Kokemukset kehittäjäosiosionomikokeilusta (osa Tulevaisuuden sotekeskushankkeen kehittämistä) erittäin rohkaisevia**
 - Palveluaukkojen paikkaaminen (esim. digituki)
 - Häiriökysynnän pienentäminen paremman ja joustavamman yhteistyön ja työnjaon avulla
 - Ammattilaisen työpanoksen oikea kohdentuminen
 - Hoitosuunnitelmien toteutuminen
 - Etuuksien alikäytön (mm. eläkkeensaajan hoitotuki) väheneminen
 - Asiakkaiden myönteinen palaute